

ANGELIKA MODLIŃSKA-PIEKARZ

VARIETAS METRYCZNA
POETYCKIEJ PARAFRAZY PSAŁTERZA
CASPARA CUNRADUSA

Doktor Caspar Cunradus z Wrocławia (1571-1633) należy do grona najbardziej znanych i cenionych przedstawicieli śląskiego humanizmu z przełomu XVI i XVII stulecia. Poza poetycką parafrazą Psalterza, której poświęcono niniejszy artykuł, jest on autorem znacznej liczby różnorodnych utworów poetyckich. Cunradus opublikował samodzielnie bądź wspólnie z innymi autorami około stu różnorodnych dzieł w latach 1598-1632¹. Niewątpliwie jednym z najważniejszych i zadziwiającym swą kunsztownością utworem jest poetycka wersja Psalterza napisana w języku łacińskim. Została ona opublikowana najpierw w częściach – kolejno dekadami, czyli po dziesięć psalmów w każdej publikacji. Dekady I-VII wydano we Frankfurcie nad Odrą w latach 1602-1604, natomiast dekady VIII-XV w Legnicy w latach 1604-1606². Cały Psalterz ukazał się w Oleśnicy w 1607 r.³, wznowiono

---

Dr ANGELIKA MODLIŃSKA-PIEKARZ – adiunkt, Biblioteka Uniwersytecka KUL, Oddział Zbiorów Specjalnych, Sekcja Rękopisów; adres do korespondencji: ul. Chopina 27, 20-023 Lublin; e-mail: angelikamodlinska@wp.pl

¹ Niemal cała twórczość Caspara Cunradusa została skatalogowana w internetowej bazie zbiorów specjalnych Biblioteki Narodowej. Druki XVI-XVIII w. Katalog mikrofilmów.

<http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=21&IM=02&TX=&NU=04&WI=CUNRADIBCHRISTIAN>.

² C. u n r a d u s, *Prima Psalmodiae Davidicae decas vario carminum genere reddita...*, Francofurti ad Oderam: typis Andreae Eichorn 1602; *Secunda ... decas...*, Francofurti ad Oderam: typis Voltzianis 1603; *Quarta ... decas*, Francofurti Marchionum: typis Sciuirinis [1603]; *Quinta ... decas...*, Francofurti ad Oderam: typis Voltzianis 1604; *Sexta... decas...*, Francofurti: typis Sciuirinis 1604; *Septima ... decas...*, Lignicii: typis Sciuirinis 1604; *Octava ... decas...*, Lignicii: typis Sartorianis 1604; *Nona ... decas...*, Lignicii: typis Nicolai Sartorii 1604; *Decima ... decas ...*, Lignicii: typis Nicolai Sartorii 1605; *Undecima ... decas...*, Lignicii: typis Nicolai Sartorii [1605]; *Duodecima ... decas...*, Lignicii: typis Nicolai Sartorii [1605 ?]; *Decima tertia ... decas, vario...*, Lignicii: typis Sartorianis 1606; *Decima quarta ... decas*, Lignicii: typis Sartorianis 1606; *Ultima Psalmodiae Davidicae decas...*, Lignicii: typis Sartorianis 1606.

go w Oleśnicy 1615 i w tym samym roku we Frankfurcie nad Odrą. Parafraza, w której prawie każdy psalm napisany został w innym układzie metrycznym, zachwycała swą uczonością wielu ówczesnych poetów. Swoje pochwały na początku edycji całości dzieła wygłosili tacy twórcy jak: Daniel Bucretius, Tobias Fischer, Ioannes ab Hoeckelshoven, Bartholomeus Benckius, Andreas Calagius, Ioannes Timaeus, Christophorus Lindner, Tobias Aleutner, Henricus Clingerius, Balthasar Exnerus i Nicolaus Pelargus⁴. Widać, że parafraza była nastawiona na popis erudycyjnego mistrzostwa i ogromnej wiedzy z zakresu metryki i prozodii. Cunradus wprawnie posługuje się nie tylko najpopularniejszymi metrami, takimi jak dystych elegijny, heksametr daktyliczny czy jedenastozgłoskowiec falecejski, ale stosuje także miary mniej znane, czerpane tak z poezji greckiej, jak i rzymskiej.

Poetyckie przeróbki psalmów napisane w języku łacińskim w różnych miarach wierszowych stały się modne dzięki sukcesowi parafraz psalmicznych George'a Buchanana. Nie był on jednak ani pierwszym parafrazującym psalmu poetą, ani jedynym, który zastosował w psalmach metryczną *varietas*. W tym miejscu warto dodać, że pierwsze renesansowe parafrazy poetyckie całego Psalterza, autorstwa Francisca Bonadusa⁵ i nieco późniejsza Heiliusa Eobanusa Hessusa⁶ i Jana Spangenberg⁷, miały jeszcze jednolitą budowę metryczną – wszystkie psalmy oddane były w dystychu elegijnym. Wkrótce jednak parafrazujący w opozycji do tych pierwszych przeróbek zaczęli stosować różne rodzaje wersów, uznając, że nie można różnorodnych tematycznie i gatunkowo psalmów przedstawiać w jednakowy sposób. Parafrazowano więc psalmy w dystychu, heksametrze oraz kilku najpopularniejszych miarach lirycznych. Stopniowo kolejni autorzy starali się wykazać coraz większymi umiejętnościami, stosując coraz to większe zróżnicowanie miar wierszowych. Przed Buchananiem różnorodne miary wierszowe zastosowali Antonius Flaminius⁸ i Ioannes Ganeius⁹, ale, jak wiadomo, największą

³ C. Cunradus, *Psalmodiae Davidicae metaphrasis poetica, in qua singuli Psalmi singulari carminis genere sine omni elisione evolvuntur*, Olsnae Silesiorum: Praelo Bössemesseriano 1607.

⁴ Tamże, s. (**) 2r - (**) 8r.

⁵ F. Bonadus, *Eximi prophetarum antistitis regia Davidis oracula... ad Psalmorum seriem centum quinquaginta numeris poeticis exarata*, Parisiis: excudebat C. Wechelus 1531.

⁶ H. Eobanus Hessus, *Psalterium Davidis carmine redditum*, Marpurgi: ex officina Eucharii Cervicorni Agrippinatis 1537.

⁷ I. Spangenbergus, *Psalterium carmine elegiaco redditum*, Magdeburgae: ex officina Michaeli Lottheri 1544.

⁸ M.A. Flaminius, *In librum Psalmorum brevis explatio... Adiectae sunt in studiosorum usum eiusdem auctoris in triginta Psalmos paraphrases versibus scriptae*, Parisiis: Jacques Dupuis 1547.

sławę i uznanie wśród zróżnicowanych metrycznie parafraz psalmicznych zdobył psalterz Buchanana w 30 miarach, przeważnie lirycznych¹⁰, które doczekały się co najmniej 65 wydań do końca XVI wieku, a do końca XVIII stulecia ukazało się ponad 130 wydań w 29 miastach¹¹. Dość popularny był też psalterz Teodora Bezy, który zastosował 44 układy metryczne¹². W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że parafrazy psalmiczne Teodora Bezy mogły być dla Cunradusa głównym, obok parafraz Buchanana, źródłem inspiracji w konstruowaniu kunsztownych układów metrycznych. Nie osiągnęły one wprawdzie sukcesu szkockiego poety, ale Beza postawił również na różnorodność miar wierszowych, w czym być może chciał księcia poetów przewyższyć, stosując 44 układy metryczne, podczas gdy Buchanan tylko 30. U Bezy widać większe naśladownictwo metryki Boecjusza i jego układów dystychicznych, znacznie mniej jest natomiast strof trzy- i cztero-wersowych (niedystychicznych), częściej też niż inni autorzy stosujący w psalmach metryczną *varietas* używa stychicznie heksametru i jedenasto-zgłoskowca falecejskiego, kilkakrotnie dystychu elegijnego. Buchanan natomiast był głównie naśladowcą liryki Horacego, w kilku przypadkach sięgnął do metryki Boecjusza, Prudencjusza i Auzoniusza, tylko pięć układów stroficznych zostało stworzonymi przez niego kombinacjami metrycznymi nieznanymi w poezji klasycznej¹³. Niektórzy parafrazujący wykazali się niezwykłą wręcz wirtuozerią, jak na przykład Gregorius Bersmannus¹⁴, który zastosował 58 różnych miar wierszowych, bądź jak Ioannes Frit-

⁹ I. Ganeius, *Psalmi Davidici septuaginta quinque in lyricos versus, servata Ecclesiasticae versionis veritate et Hebraeorum varietate redacti*, Lutetiae Parisiorum: per Nicolaum Divitem 1547.

¹⁰ G. Buchananus Scotus, *Psalmorum Davidis paraphrasis poetica, nunc primum edita, auctore Georgio Buchanano Scoto, poetarum nostri saeculi facile principe: Eiusdem Davidis Psalmi aliquot a Theodorum Bezam Vezelium versi; Psalmi aliquot in versus Graecos nuper a diversis translati*, [s. l.]: apud Henricum Stephanum & eius fratrem Robertum Stephanum [s. d.].

¹¹ Zob. A. Modlińska-Piekarz, *Votum Davidicum. Poetyckie parafrazy psalmów w języku łacińskim w XVI i XVII wieku*, Lublin: TN KUL 2009, s. 247-248. Współcześnie wydanie krytyczne parafrazy Buchanana sporządził i wydał Roger. P.H. Green: *George Buchanan, Poetic Paraphrase of the Psalms of David*, edited, translated and provided with introduction and commentary by R.P.H. Green, Genève 2011.

¹² Th. Beza, *Psalmorum Davidis et aliorum prophetarum libri quinque. Argumentis et Latina Paraphrasi illustrati, ac etiam vario carminum genere latine expressi*, Genevae: [Eustache Vignon] 1579.

¹³ Na temat metryki psalmów Buchanana zob. R.P.H. Green, *George Buchanan's Psalm Paraphrases: Matters of Metre*, w: *Acta Conventus Neo-Latini Sanctandreami (Fifth international Congress of Neo-Latin Studies)*, ed. I.D. McFarlane, Binghamton–New York 1986, s. 51-60.

¹⁴ G. Bersmannus, *Psalmorum Davidis LXII. Paraphrasis poetica vario carminum genere*, Servestae: typis Bonaventurae Fabri 1594.

scius¹⁵, który użył aż 100 różnych miar. Niekiedy pomysłowość poetów objawiała się nawet w ten sposób, że do wszystkich psalmów stosowali miary wcześniej masowo nieużywane w psalterzach, np. Rodolphus Leemannus¹⁶ oddał cały psalterz tylko w jedenastozgłoskowcu falecejskim, a Georgius Purbachius w jambach¹⁷, lub nawet tworzyli odrębne wersje tych samych psalmów w różnym metrum – np. Marcus Hesseus napisał dwa psalterze: jeden w strofach safickich, drugi zaś w heksametrze¹⁸; Huldricus Buchnerus sparafrazował Psalm 120 na 42 sposoby¹⁹, a Ioannes Bocatius przedstawił Psalm 103 w siedmiu wersjach²⁰. W ten sposób różnorodne miary wierszowe w jeszcze liczniejszych układach stroficznych stały się, tak jak u Cunradusa, przykładem nieprawdopodobnych wręcz umiejętności metrycznego kunsztu²¹. Trzeba jednak też pamiętać, że prócz poetyckich parafraz psalmicznych nie małe znaczenie dla propagowania i udoskonalania sztuki poetyckiej miały również edycje dzieł Horacego, Prudencjusza, Boecjusza i autorów współczesnych. Ci ostatni coraz częściej dawali popis umiejętności stosowania różnorodnych miar metrycznych²², ale trzeba jednak przyznać, że niewielu stać było aż na tak wielką wirtuozerię słowa i formy, jak to uczynił w swoim psalterzu Caspar Cunradus, który zastosował 149 różnorodnych układów metrycznych. Dla porównania w całej swojej poezji Katullus zastosował 10 miar, Horacy i Ausoniusz – 20 układów metrycznych, Prudencjusz – 18, Boecjusz – 26, a z autorów nowożytnych Michael Marullus – 16, Erazm z Rotterdamu – 18, a Ioannes Secundus – 15 miar²³.

¹⁵ I. Fritscius, *Psalterium Davidis et aliorum sanctorum prophetarum centenis generibus carminum expressum*, Lipsiae: apud Grossium, 1602. Wcześniejsze wydanie: Budissinae 1593.

¹⁶ R. Leemannus, *Psalterii paraphrasis poetica perpetuis hendecasyllabis reddita*, Tiguri: apud Christophorum Froschouerum 1580.

¹⁷ G. Purbachius, *Psalterium Davidis iambis puris redditum*, [s. d. et l.]. Zob. J.A. Fabricius, *Votum Davidicum*, Hamburgi: vidua Felgineria 1729, s. 104.

¹⁸ M. Hassaeus, *Libri quinque Psalmorum Davidis ... in carmen merè sapphicum conversi*, Lubecae: ex officina typographica Laurentii Alberti 1601; heksametrem: *Libri V psalmorum Davidis... metrica paraphrasi in heroicum conversi*, a M. Marco Hassaeo, Lipsiae: apud I. Rosam 1605.

¹⁹ H. Buchnerus, *Psalmum CXX in odis Latinis diversi generis XLII expressum*. Zob. J.A. Fabricius, *Votum Davidicum...*, Hamburgi: sumptu viduae Felgineriae 1729, s.78.

²⁰ I. Bocatius, *Psalmi CIII. Hebdomelodia*, w: *Opera quae extant omnia poetica*, ed. F. Csonka, t. 2, Budapest: Akad. K. 1990, s. 803-817.

²¹ Pełne zestawienie autorów, sparafrazowanych psalmów, zastosowanych miar i wydań: Modlińska-Piekarz, *Votum Davidicum*, s. 245-260.

²² Mnóstwo różnorodnych metrycznie utworów publikuje biblioteka cyfrowa w Mannheim: <http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenahtdocs/camenaipoem.html>

²³ Zob. Green, *George Buchanan's Psalm Paraphrases*, s. 52.

Niewątpliwie parafraza Cunradusa była nastawiona na popis erudycyjnego mistrzostwa i ogromnej wiedzy z zakresu metryki i prozodii. Śląski poeta z różnych miar wierszowych tworzy nowe układy, w które pięknym językiem klasycznej poezji wkomponowana jest treść psalmów biblijnych. Zapewne stworzenie dzieła w takiej postaci było wynikiem gruntownych studiów nad różnymi edycjami łacińskiego Psalterza, komentarzami i teologicznymi interpretacjami, jak również licznymi poetyckimi parafrazami tego samego rodzaju, tzn. takimi, w których zastosowano różnorodne miary metryczne, a które szczególnie w tamtym czasie były bardzo popularne. Utwory pochwalne wyraźnie na to wskazują. Większość poetów z tego grona znało co najmniej kilkanaście parafraz łacińskich w miarach klasycznych i porównywało dzieło Cunradusa z nimi. Niewątpliwie i jemu samemu były one dobrze znane. Dowód znajomości różnorodnych poetyckich łacińskich parafraz Psalterza w środowisku literackim Wrocławia daje nam zaś inny znany śląski poeta – Andreas Calagius, pisząc, zapewne na krótko przed lub nawet w trakcie tworzenia własnej parafrazy sześćdziesięciu psalmów (opublikowanej dekadami w latach 1607-1609)²⁴, panegiryk dla uczczenia dzieła Cunradusa. Został on umieszczony już w edycji z 1607 r. wraz z kilkunastoma innymi utworami, które przygotowali przyjaciele i znajomi autora jako rekomendację tej poetyckiej parafrazy Psalterza²⁵. Oto on:

*Prosternens sese ante Deum cum Rege Propheta,
Atque precans miseris carmine rebus opem:
Plurimus usurpat quod Buchananus et Hessus:
Quodq[ue] Widebramus²⁶, Stigeliusq[ue]²⁷ canit.
Quod Maior²⁸, quod Bersmannus, quod Beza, quod Odis
Fritschius, aut facili Fuschius²⁹ ore movet.
Quod Spangebergus, Latomus³⁰, Lemannuset omnes
Quis referat, laetos psallere vota Deo
Me Lyra Cunradi facilis, me molle, praecando
Ut mulcere queam Numina, mulcet epos.*

Modląc się przed Bogiem wraz z królem Prorokiem
W czasie trudności szukają pomocy w pieśni, jak
Buchanan i Hessus,
Pieśni takie śpiewali też Widebramus i Stigelius,
Pisał je także w odach Maior, Bersmanus i Beza,
I Fritschius, a jeszcze łatwiejszym językiem napisał
również Fuschius,
Uczynił to także Spangebergus, Latomus, Lemannus,
Któż ich wszystkich wyliczy szczęśliwych, że śpie-
wają pieśni Bogu!
Mnie zaś porusza prosta lira Cunradusa,
Mnie porusza jego pełne uczuć dzieło,
Abym i ja mógł Boga poruszyć swą modlitwą.

²⁴ A. Calagius, *Prima Psalterii Davidici decas*, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1607; *Secunda Psalterii Davidici decas*, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1607; *Tertia Psalterii Davidici decas*, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1607; *Quarta Psalterii Davidici decas*, Vratislaviae: ex officina typographica G. Baumani 1608; *Quinta Psalterii Davidici decas*, Vratislaviae: ex officina typographica G. Baumani 1608; *Sexta Psalterii Davidici decas*, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1609.

²⁵ A. Calagius, w: Cunradus, *Psalmodiae Davidicae metaphrasis poetica*, (**)5r.

Po poznaniu treści powyższego panegiryku wydaje się raczej pewne, że zarówno Calagius, jak i Cunradus oraz inni autorzy śląscy znali te parafrazy nie tylko ze słyszenia lub jakichś bibliografii, lecz osobiście je czytali i analizowali. Biorąc pod uwagę, że w ich pracy literackiej perfekcyjny warsztat filologiczny grał pierwszorzędą rolę oraz to, że znajomość analogicznej literatury była podstawowym obowiązkiem parafrazującego, tak Cunradus, jak i jego naśladowca Calagius musieli doskonale znać wymienionych autorów i mogli z każdego po trochu czerpać wiedzę metryczną, jak i frazeologię.

Psalmy Cunradusa zostały skomponowane w bardzo różnorodnych miarach wierszowych, prawie każdy w innym układzie, z zastosowaniem różnych wariantów tych samych miar, różnym układzie stroficznym, różnej liczbie wersów. Autor stworzył w ten sposób 149 różnych kombinacji metrycznych. Wiele z nich jest zupełną nowością na gruncie metryki łacińskiej i greckiej. Nie mamy tu jednak do czynienia z jakąś nieokiełznaną samowolą poetycką, gdyż wszystkie z tych miar wierszowych były znane w starożytności, nowością były natomiast odmienne sposoby łączenia ich ze sobą, w innej kolejności czy liczbie wersów w strofie. Rzadziej Cunradus stosował nowe warianty znanych już miar, np. formę katalektyczną czy hiperkatalektyczną, gdy np. powszechnie stosowano tylko formę akatalektyczną danego metrum. Takie eksperymenty metryczne stały się możliwe dzięki drukowanym traktatom poetyckim różnych autorów, starających się wprowadzić młodych twórców w arkaną sztuki poetyckiej. Najlepszym i najważniejszym z nich jest niewątpliwie *Poetices libri septem* Iuliusa Caesara Scaligera³¹.

²⁶ F. Widebramus, *Psalterium integrum carmine redditum ... Cum unius atque alterius Psalmi Paraphrasi*, Argentorati: excudebat Theodosius Rihelius, impensis Samuelis Seelfisch 1579.

²⁷ I. Stigelius, *Psalmus LXVIII Exsurgat Deus latino carmine redditus*, Vitebergae: apud Nicolaum Schirlentz 1538. Opublikował także w dystychu elegijnym: Ps. 3, 11, 23, 24, 25, 34, 36, 37, 39, 45, 46, 51, 57, 61, 62, 65, 112, 70, 75, 83, 90, 92, 103, 116, 118, 122, 128, 131. Lipsiae: apud Valentinum Papam 1540.

²⁸ I. Maior, *Paraphrasis in Psalmos Davidis heroicis versibus expressa*, Vitebergae: excusum typis Cratonianis 1577.

²⁹ I.Ch. Fuschius, *Paraphrasis in omnes psalmos Davidis vario carminum genere*, Smalcaldiae: Schmuck 1579.

³⁰ I. Latomus, *Psalmorum Davidis centum in carmen conversio. His accesserunt duodecim vario carminum genere redditi per Petrum Nannium*, Antverpiae: ex officina Christophori Plantini 1572.

³¹ I.C. Scaliger, *Poetices libri septem*, Lyon: apud Antonium Vincentium 1561; reprint: Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann 1964 i Frommann-Holzboog 1987. Najnowsze wydanie krytyczne: I.C. Scaliger, *Poetices libri septem. Sieben Bücher über die Dichtkunst*, herausgegeben, übersetzt, eingeleitet und erläutert von Luc Deitz, Band I-V oraz indeks, Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog 1994-2004. Tutaj wykorzystano: Band I: Buch 1 und 2, Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog 1994.

W księdze drugiej tego dzieła, zatytułowanej *Hyle*, przedstawiony został niezwykle bogaty zestaw miar wierszowych i strof znanych w klasycznej poezji greckiej, rzymskiej i nowołacińskiej i ogólne zasady ich wykorzystania³². Scaliger rozróżnia następujące rodzaje wersów: 1) pyrrhiczne³³, 2) jambiczne³⁴, 3) jamby kulawe³⁵, 4) trocheiczne³⁶, 5) spondeiczne, molosowe i daktyliczne³⁷, 6) anapestyczne³⁸, 7) chorijambiczne i peoniczne³⁹, 8) z joników *a maiore*⁴⁰, 9) z joników *a minore*⁴¹, 10) złożone eolskie⁴², 11) logaedie daktyliczne i anapestyczne (tj. daktyle i anapesty połączone z trochejami)⁴³, 12) złożone chorijambiczne⁴⁴, 13) antypastyczne⁴⁵, 14) mieszane z joników *a maiore*⁴⁶, 15) mieszane z joników *a minore*⁴⁷, 16) peoniczne mieszane⁴⁸, 17) epichorijambiczne et epioniczne⁴⁹, 18) inne⁵⁰, 19) złożone mieszane⁵¹. Każdy z wymienionych rodzajów ma wersje różnej długości: monometry, dymetry, trymetry, tetrametry, pentametry i heksametry, a nawet heptametry. A i te mają wersje katalektyczne, brachikatalektyczne, akatalektyczne i hiperkatalektyczne. W sumie Scaliger przedstawia około 150 różnych miar i ich wariantów spotykanych w poezji greckiej i łacińskiej. Niestety dla współczesnego odbiorcy traktat ten, choć doskonały merytorycznie, stanowi pewne utrudnienie z powodu braku schematów metrycznych. Wszystkie wersy podane są w postaci cytatów z poezji greckiej i łacińskiej, co wymaga doskonałej znajomości iloczasu i reguł metryki. Współcześni autorowi, podobnie jak Cunradus, nie mieli zapewne kłopotu z roz-

³² Zob. C.M. Dunn, *Scaliger and Metrical Theory*, w: *Acta Conventus Neo-Latini Amstelodamensis*, ed. P. Tuynman, München: Fink 1979, s. 352-357.

³³ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VII, s. 474-476.

³⁴ Tamże, Caput VIII, s. 476-481.

³⁵ Tamże, Caput IX, s. 482-483.

³⁶ Tamże, Caput X, s. 484-488.

³⁷ Tamże, Caput XI, s. 488-494.

³⁸ Tamże, Caput XII, s. 494-498.

³⁹ Tamże, Caput XIII, s. 498-499.

⁴⁰ Tamże, Caput XIV, s. 500-502.

⁴¹ Tamże, Caput XV, s. 502-505.

⁴² Tamże, Caput XVI, s. 506-510.

⁴³ Tamże, Caput XVII, s. 510-515.

⁴⁴ Tamże, Caput XVIII, s. 516-520.

⁴⁵ Tamże, Caput XIX, s. 520-528.

⁴⁶ Tamże, Caput XX, s. 528-531.

⁴⁷ Tamże, Caput XXI, s. 532-534.

⁴⁸ Tamże, Caput XXII, s. 534-540.

⁴⁹ Tamże, Caput XXIII, s. 540-545.

⁵⁰ Tamże, Caput XXIV, s. 546-554.

⁵¹ Tamże, Caput XXV, s. 554-560.

poznawaniem niuansów metrycznych. Kilkadziesiąt różnych form przezeń zaprezentowanych niewątpliwie stanowiło doskonałą inspirację dla poetów stosujących w swej twórczości liczne i różnorodne metra, ale, co szczególnie ważne, także zachętę do tworzenia zupełnie nowych form i wariantów metrycznych dotychczas niestosowanych, np. poprzez zmianę rodzaju wersu np. z daktylicznego na anapestyczny, czy w zmianie jego długości np. w danym wypadku używano dymetru, a ktoś wprowadza tetrametr. A oto jak Scaliger zachęca do tworzenia nowych kombinacji metrycznych:

Ultimus compositionis modus erat versuum diversorum copulatio. Sunt autem diversi aut genere aut quantitate: genere quemadmodum in elegia dactylico assuitur anapaestus; quantitate, veluti cum dimeter tetrametro subditur generis eiusdem. Nulla vero certa lex est. Tuo arbitriatu poesin opulentiolem potes efficere hoc scribendi modo, iudicio tamen adhibito, nec venere neglecta. Quibus artibus temperamenta non vulgaria quaesivere et Horatius et Severinus. Hic etiam multo plura coaptavit⁵².

Ostatni sposób komponowania utworów to łączenie różnych wersów. Są zatem różne [miary wierszowe] tak pod względem rodzaju, jak i iloczasu. Zmiana rodzaju następuje wtedy, gdy np. w elegii zamiast daktyla występuje anapest, a zmiana iloczasu wersu następuje wtedy, gdy dymetr danego rodzaju metrum zostanie zastąpiony tetrametrem, gdyż nie ma żadnego twardego prawa [w kreowaniu struktur wierszowych]. Dzięki twojej inwencji możesz uczynić poezję bogatszą stosując ten rodzaj pisania wierszy. Uwważ jednak, aby nie zaniedbywać [poetyckiego] wdzięku. Horacy i Seweriusz nie uważali tego rodzaju twórczości za pospolite zajęcie. Tenże właśnie wiele nowych form wprowadził do poezji.

Scaliger uważał więc, że żadne prawo nie zabrania poecie tworzyć innych form niż te, które dotychczas były w użyciu. Tak robili przecież inni wyznalczcy – Horacy wprowadził do poezji rzymskiej formy dotąd nieznanne, które z powodzeniem zostały przyjęte i chętnie je później naśladowano. Niewątpliwie zainspirowany poetyką Scaligera rozwój kombinatoryki metrycznej nadał temu zjawisku charakter uczoności i kunsztowności. Tworzenie nowych układów metrycznych wymagało bowiem gruntownej wiedzy metrycznej i niezwyklej sprawności w posługiwaniu się słowem. Wypowiedź musiała być przecież zrozumiała dla odbiorcy, mieć odpowiednią siłę wyrazu, walory estetyczne. Poezja kunsztowna była więc często rozumiana jako umiejętność tworzenia według określonych prawideł sztuki, których należało przestrzegać, i umieć stosować je w praktyce, ale z naciskiem, że o sukcesie literackim danego dzieła można było mówić dopiero wtedy, gdy twórca na bazie dobrze opanowanej teorii potrafił własnym wysiłkiem stworzyć coś

⁵² Tamże, Caput XXV, s. 554.

nowego, czego inni nie przedstawiali w taki sposób, i tym samym wprowadzał te nowe formy do kanonu lektur godnych do naśladowania przez kolejnych literatów. Tego rodzaju poezję mógł zatem tworzyć każdy, kto z tymi zasadami się zapoznał i opanowawszy umiejętność ich stosowania, wykazał się przy tym zdolnością łączenia dotychczas znanych form w nowe kombinacje metryczne, służące określönemu celowi, budzące zachwyt czytelnika nad nowością poprzez określony efekt literacki. Twórca tego rodzaju poezji nie musiał zatem mieć naturalnego talentu, lecz wyuczone umiejętności. Zwraca na to uwagę jedna z najbardziej znanych definicji poezji kunsztownej, której autor stwierdza:

Nomine carminis artificiosi intelligitur carmen iuxta artem specialem scriptum, quod plus de arte cum labore, quam de ingenio.

Nazwą utworu kunsztownego określa się utwór poetycki pisany według specjalnej sztuki, który więcej zawdzięcza sztuce i staraniu, niż talentowi⁵³

Podobnie wyraża się karmelita Paschasius od św. Jana Ewangelisty w traktacie zatytułowanym *Poesis artificiosa*⁵⁴. Poetykę tę warto w tym miejscu przywołać, bo choć opublikowana została kilkadziesiąt lat później niż dzieło Cunradusa, doskonale odzwierciedla praktykę poetycką uprawianą w drugiej połowie XVI i pierwszej połowie XVII stulecia:

*Poesis dividitur in Naturalem et Artificialem sive Arbitriam, quarum prima, id est naturale, agit instinctu ingenii naturali secundum sua metra naturalia. Carmen naturale est ordo sive sensus metricus, quando singuli carminis pedes suo ordine secundum metri regulas ad prosodiae normam collocantur, prout infra inquirere patebit, dum agetur de variis generibus carminis naturalis. Altera vero id est Artificialis seu Arbitraria instinctu proprii genii secundum certas regulas et inventiones suo loco ad imitationem Iuventuti proponenda*⁵⁵.

Poezję można podzielić na naturalną i kunsztowną, czyli subiektywną, z których pierwsza, to jest naturalna, powstaje pod wpływem naturalnego natchnienia, według swojego naturalnego rytmu. [...] Pieśń naturalna jest układem [słów] według zasad metrycznych, kiedy poszczególne stopy wiersza swoim porządkiem według prawideł metryki łączą się zgodnie z zasadami prozodii, i jak to poniżej zostanie pokazane, tak dzieje się w przypadku różnych rodzajów pieśni naturalnej. Druga zaś, to jest kunsztowna, czyli subiektywna, powstaje z własnej koncepcji autora i nowych pomysłów tworzonych według pewnych reguł sztuki i ta odpowiednio powinna być przedstawiana młodzieży do naśladowania.

⁵³ Rkps Czart. 2373 I, s. 99-100. Cyt. za: T. Michałowska, *Staropolska teoria geneologiczna*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1974, s. 140.

⁵⁴ F. Paschasius a Joanne Evangelista de Monte Carmelo, *Poesis artificiosa*, Herbipoli: Johann P. Zubrodt 1668.

⁵⁵ Tamże, s. 8-9.

Szczegółową definicję poezji kunsztownej podaje natomiast w części piątej swojego traktatu, która w całości poświęcona została wszystkim rodzajom poezji kunsztownej:

*Carmen Artificiale sive Arbitrarium illud est, quod ad Poetae arbitrarium ingenioso lusu inventum servatis servandis, tam metris quam syllabarum quantitativis conficitur in quo sive sensus metri numeri, sive vocabulorum varietas intercurrit sub quo genere multa includuntur; prout singulatim de quolibet agetur. Est autem haec poeseos inventio studiosa non minus gratiosa, quam curiosa et primo numero*⁵⁶.

Poezja kunsztowna, czyli subiektywna, to jest taka, która pod wpływem własnego przemyslenia poety pozwala tworzyć zgodnie z własnym osądem, zachowuje natomiast to, co należy zachować zgodnie z regułami metrycznymi jak i iloczasetem sylab. Zawiera ona w sobie wiele [nowych rzeczy] w danym rodzaju poezji, czy to na gruncie metryki, czy też doboru wyrazów, sednem zaś tej poezji jest uczoność, a także przyjemność, a w pierwszym rzędzie niezwykłość.

Paschasius jest zatem kontynuatorem myśli Scaligera na temat subiektywnego stosowania zróżnicowanych miar metrycznych. Aspekt subiektywnego ujęcia znanych reguł i prawideł do tworzenia zupełnie nowych form daje asumpt do stwierdzenia, że przedstawiona przez Scaligera kategoria *composita per cohortes*, czyli utwory złożone z wersów różnej miary, to właśnie wszelkie rodzaje poezji kunsztownej, tym bardziej że w tym samym rozdziale omawia on kilka przykładów kunsztownej poezji figuralnej, takie jak Skrzydła, Topór, Jajko. Można zatem przyjąć, że kunsztowność poezji ówczesni twórcy traktowali bardzo różnorodnie. Za kunsztowne uznawano wszystko, co podlegając sztuce poetyckiej, było wyrazem pewnej niezwykłości, mającej zaskoczyć czytelnika czy to nietypową tematyką, czy też nowymi miarami metrycznymi lub innymi niż te, które dotychczas w danym gatunku były przyjęte, innym ich zastosowaniem, czy też różnorodnością słownictwa, zabawami słownymi czy grą znaczeń itp. Idąc zatem za myślą Paschasiusa, parafrazy psalmiczne napisane w licznych i różnorodnych miarach wierszowych, takie jak utwory Buchanana, Bezy, Bersmanusa czy Cunradusa, można potraktować dwójako: albo zaliczyć je do poezji lirycznej⁵⁷, którą uważano zwykle za poezję naturalną, albo zaliczyć je do poezji typowo kunsztownej, jako przykład poezji muzycznej i dźwiękowej, których głównym atutem, mającym zadziwić czytelnika, było bogactwo form metrycznych, umożliwiających różnorodną, przyjemną dla ucha recytację utworów⁵⁸.

⁵⁶ Tamże, s. 49-50.

⁵⁷ Paschasius, rozpoznając 67 rodzajów poezji kunsztownej, zalicza do niej również poezję liryczną. Tamże, s. 51.

⁵⁸ Tamże, s. 82-90 i 102.

W psalterzu Cunradusa eksperymentów metrycznych jest bardzo dużo, ponieważ śląski poeta chciał każdy psalm przedstawić za pomocą innego metrum i tylko jeden raz na 150 psalmów powtórzył dany układ. Cunradus z upodobaniem stosuje różnorodne metra jambiczne, najczęściej dymetr jambiczny akatalektyczny i dymetr jambiczny katalektyczny, czyli anakreontyk jambiczny, oraz tryometr jambiczny akatalektyczny, ale spotykamy też u niego tryometr jambiczny katalektyczny, a nawet tryometr jambiczny hiperkatalektyczny. Z miar daktylicznych stosuje chętnie wers adonijski, trypodie daktyliczną katalektyczną (hemiepes) i akatalektyczną, dymetr daktyliczny katalektyczny i akatalektyczny, heksametr, rzadziej pentametr elegijny. Z miar trocheicznych najczęściej wybiera dymetr trocheiczny katalektyczny i dymetr trocheiczny akatalektyczny, rzadziej tryometr trocheiczny katalektyczny, nigdy zaś, co ciekawe, nie zastosował tryometru trocheicznego akatalektycznego. Do najczęściej używanych miar bez wątpienia należą jednak chori-jamby, i to zarówno czyste, takie jak ferekratej, glikonej, wiersze asklepiadejskie mniejsze czy asklepiadejskie większe, a także chori-jamby mieszane, takie jak jedenastozgłoskowiec falecejski, dziesięciozgłoskowiec i jedenastozgłoskowiec alcejski, jedenastozgłoskowiec saficki. Bardzo liczne są u niego miary logaedyczne, tj. daktyliczno-trocheiczne, zaliczane wspólnie również do miar chori-jambicznych, np. metrum arystofanejskie i metrum hipponakteum, wiersz archilochijski, tetrapodia i pentapodia logaedyczna. Rzadko natomiast używa anapestów i miar z joników *a minore*, raz użył jambu kulawego i kilkakrotnie zastosował miary złożone. Miary wierszowe Cunradus naśladuje zarówno z poezji greckiej, jak i łacińskiej. Czerpie wzorce z greckiej liryki Alkajosa, Safony, Alkmana, popularne są u niego również miary Archilocha i Anakreonta. Cunradus nie stroni też od lirycznych miar dramatu greckiego i łacińskiego zwłaszcza Arystofanesa, rzadziej Eurypidesa i Seneki. Z liryków rzymskich naśladuje najczęściej oczywiście Horacego, niekiedy Katullusa. Nie dziwi też fakt, że Cunradus w swoich parafrazach psalmicznych naśladuje poetów chrześcijańskich, zwłaszcza Boecjusza, od którego zaczerpnął nietypowe miary złożone i predylekcję do układów dystychicznych. Niewątpliwie więc Cunradus wykazał w swym dziele doskonałą znajomość prawideł metryki antycznej i umiejętnie je wykorzystał. A oto wszystkie rodzaje wersów zastosowanych przez Caspara Cunradusa⁵⁹:

⁵⁹ Wszystkie miary wierszowe użyte przez Cunradusa ustaliłam na podstawie miar wierszowych opisanych w: I. C. Scaliger, *Poetices libri septem. Sieben Bücher über die Dichtkunst*, Band I: Buch 1 und 2, s. 474-560; G. Hermann, *Elementa doctrinae metricae*, Lipsiae: Fleischerus, 1816; G. Martinez Cabello CMF, *De artis poeticae latinae principis libri tres*.

I. CZYSTE JAMBY

1. Monometr jambiczny akatalektyczny⁶⁰:

- - ∪ ∪

- - ∪ -

Ps. 97, 148.

2. Monometr jambiczny hiperkatalektyczny zwany arystofanejskim⁶¹:

∪ ∪ - ∪ - ∪

∪ ∪ - ∪ - ∪

Ps. 30, 64.

3. Anakreontyk jambiczny = dymetr jambiczny katalektyczny⁶²:

- - ∪ - ∪ - ∪

- - ∪ - ∪ - -

Ps. 3, 12, 16, 21, 30, 36, 40, 48, 59, 64, 81, 85, 90, 97, 99, 105, 112, 115, 118, 124, 126, 131, 134, 136, 140, 150.

4. Dymetr jambiczny akatalektyczny⁶³:

- - ∪ - ∪ - ∪ ∪

- - ∪ - - - ∪ ∪

Ps. 12, 19, 20, 22, 23, 32, 35, 38, 45, 48, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 66, 68, 69, 73, 76, 79, 83, 84, 85, 86, 94, 95, 96, 105, 112, 113, 114, 116, 120, 121, 127, 128, 133, 135, 136, 138, 147, 149.

5. Dymetr jambiczny hiperkatalektyczny, czyli dziewięciozłoskowiec alcejski lub inaczej wiersz archilochijski⁶⁴:

- - ∪ - ∪ - ∪ - -

- - ∪ - - - ∪ - -

Liber I, De re metrica latina, Matriti, Edit. Coculsa, 1945; W.J.W. Koster, *Traité de Métrique Grecque suivi d'un Précis de Métrique Latine*, Leyde: A.W. Sijthoff, 1953; *Metryka grecka i łacińska*, red. M. Dłuska, W. Strzelecki, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1959.

⁶⁰ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VIII, s. 476; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XII, s. 96-97; Cabello, *De artis*, nr 61, s. 69; Koster, *Traité*, V, 6, s. 90-91.

⁶¹ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VIII, s. 476; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XII, s. 99; Cabello, *De artis*, nr 62, s. 69; Koster, *Traité*, V, 6, s. 91.

⁶² Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VIII, s. 476; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XIII, s. 100; Cabello, *De artis*, nr 64, s. 70; Koster, *Traité*, V, 8, s. 94.

⁶³ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VIII, s. 478; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XIII, s. 102-104; Cabello, *De artis*, nr 65, s. 70-71; Koster, *Traité*, V, 8, s. 94.

⁶⁴ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VIII, s. 478; Hermann, *Elementa*, Liber III, Caput XIV, s. 686-896 [strofa alcejska]; Cabello, *De artis*, nr 66, s. 71; Koster, *Traité*, V, 11, s. 97-98; *Metryka*, nr 76, s. 45.

◡ – ◡ – ◡ – ◡ – –

Ps. 3, 16, 41, 46, 52, 59, 61, 64, 88, 95, 128, 143.

6. Trymetr jambiczny katalektyczny hipponaktejski⁶⁵:

◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ –
 – – ◡ – ◡ – ◡ – – – – ◡ – ◡ –

Ps. 33, 37, 39, 85, 90, 104, 140, 146, 149.

7. Trymetr jambiczny akatalektyczny⁶⁶:

◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – –

Ps. 1, 2, 14, 22, 24, 29, 32, 34, 36, 44, 52, 55, 56, 74, 79, 83, 85, 101, 106, 112, 120, 127, 139, 141, 144.

8. Trymetr jambiczny hiperkatalektyczny⁶⁷:

– – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ – ◡ –

Ps. 20, 141.

II. JAMBY MIESZANE

1. Heksametram galijambicznym katalektycznym⁶⁸:

◡ ◡ – ◡ – ◡ – – – ◡ ◡ – ◡ – ◡ –

Ps. 104.

III. CZYSTE TROCHEJE

1. Ityfalik – brachikatalektyczny dymetr trocheiczny, inaczej trypodia trocheiczna⁶⁹:

– ◡ – ◡ – ◡ –

Ps. 70.

2. Dymetr trocheiczny katalektyczny, zwany lekition⁷⁰:

⁶⁵ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VIII, s. 478; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XV, s. 142-145; Cabello, *De artis*, nr 68, s. 72; Koster, *Traité*, V, 20, s. 118.

⁶⁶ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput VIII, s. 478; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XIV, s. 104-142; Cabello, *De artis*, nr 69, s. 72-73; Koster, *Traité*, V, 12-19, s. 98-118.

⁶⁷ Koster, *Traité*, V 20, 21, s. 118-119.

⁶⁸ Koster interpretuje te metrum jako tetrametr z joników *a minore* brachikatalektyczny. Koster, *Traité*, IX, 5, s. 205. Inni znali tylko wersję akatalektyczną heksametru galijambicznego. Por. Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XL, s. 504-506; Cabello, *De artis*, nr 73, s. 79; *Metryka*, s. 102.

⁶⁹ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput X, s. 484; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XI, s. 94-95; Cabello, *De artis*, nr 79, s. 82; Koster, *Traité*, VI, 4, 9, s. 125-126, 133-135.

⁷⁰ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput X, s. 484; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput VI, s. 80-81; Cabello, *De artis*, nr 80, s. 82; Koster, *Traité*, VI, 5, 6, s. 127, 131-133.

- ∪ - ∪ - ∪ -

Ps. 10, 23, 27, 30, 35, 43, 54, 55, 61, 62, 82, 100, 109, 112, 119, 126, 128, 131, 134, 146.

3. Dymetr trocheiczny akatalektyczny⁷¹:

- ∪ - - - ∪ - ∪

Ps. 13, 35, 62, 67, 81, 119, 124.

4. Trymetr trocheiczny katalektyczny⁷²:

- ∪ - - - ∪ - - - ∪ ∪

Ps. 13, 109.

5. Tetrametr trocheiczny brachikatalektyczny⁷³:

- ∪ - - - ∪ - - - ∪ - ∪ - ∪

Ps. 43.

IV. CZYSTE DAKTYLE

1. Wers adonijski czyli monometr daktyliczny akatalektyczny⁷⁴:

- ∪ ∪ - -

Ps. 4, 10, 14, 15, 45, 94, 102, 120, 137, 138.

2. Dipodia daktyliczna hiperkatalektyczna (według Cunradusa dymetr daktyliczny hiperkatalektyczny)⁷⁵:

- ∪ ∪ - ∪ ∪ ∪

Ps. 33.

3. Tripodia daktyliczna katalektyczna [I] = hemiepes⁷⁶:

- ∪ ∪ - ∪ ∪ -

Ps. 2, 19, 31, 45, 74, 76, 83, 87, 135, 145.

⁷¹ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Cap.X, s. 484; Hermann, *Elementa*, Liber II, Cap. VI, s. 80-81; Cabello, *De artis*, nr 81, s. 83; Koster, *Traité*, VI 5, s. 127-128.

⁷² Scaliger, *Poetices*, Liber II, Cap.X, s. 486; Hermann, *Elementa*, Liber II, Cap. VI, s. 81; Cabello, *De artis*, nr 84, s. 84; Koster, *Traité*, VI 12, s. 137-138.

⁷³ W tej formie metrum nieznanne. Por. z tetrametrem trocheicznym katalektycznym. Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput VII s. 81-89; Cabello, *De artis*, nr 86, s. 85; Koster, *Traité*, VI, 15, 16, 17, s. 139-143.

⁷⁴ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 490; Cabello, *De artis*, nr 107, s. 101; Koster, *Traité*, IV, 3, s. 55-56; *Metryka*, s. 20.

⁷⁵ W takiej formie, z ostatnią sylabą krótką, w poezji klasycznej tripodia daktyliczna katalektyczna nie występowała – por. Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 490; Cabello, *De artis*, nr 109, s. 102; *Metryka*, s. 20.

⁷⁶ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 490; Cabello, *De artis*, nr 109, s. 102; Koster, *Traité*, IV, 4, s. 57; *Metryka*, s. 20.

4. Trypodia daktyliczna akatalektyczna (grecka) = tryometr daktyliczny akatalektyczny = inny rodzaj hemiepes. Metrum to występuje w daktylach lirycznych greckiego dramatu jako trypodia daktyliczna akatalektyczna np. Aristoph., *Aves*, w. 1751⁷⁷:

- ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪

Ps. 11, 53, 63, 77, 113, 122, 138, 145.

5. Tryometr daktyliczny akatalektyczny (łaciński) w czystej postaci (Seneca, *Hercules Oetaeus*, Act. III) = trypodia daktyliczna akatalektyczna, jest równoznaczna ferekratejowi z nagosem spondeicznym⁷⁸:

- - - ∪ ∪ - -

Ps. 40.

6. Dymetr daktyliczny katalektyczny *in syllabam*, inaczej metrum alkmańskie (według Cunradusa heroiczny ferekratej)⁷⁹:

- - - - - ∪ ∪ - ∪

- ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪

Ps. 26, 86.

7. Dymetr daktyliczny akatalektyczny (grecki) = tetrapodia daktyliczna akatalektyczna alkmańska (według Cunradusa jest to tetrametr daktyliczny akatalektyczny)⁸⁰:

- ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪ - -

- ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪

Ps. 14, 93, 117.

8. Pentapodia daktyliczna akatalektyczna (różna od pentametru elegijnego, bo prawie same daktyle)⁸¹:

⁷⁷ Por. Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 490; Cabello, *De artis*, nr 110, s. 102; Koster, *Traité*, IV, 4, s. 56; *Metryka*, s. 20.

⁷⁸ Koster, *Traité*, IV, 4, s. 56 (Aesch. *Pers.* w. 588). Por. Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 490; Cabello, *De artis*, nr 110, s. 102; *Metryka*, s. 20 (tutaj po dwóch daktylach na końcu dwie długie).

⁷⁹ Koster, *Traité*, IV 5, s. 59. Por. Cabello, *De artis*, nr 113 i 114, s. 105-106. Można ten wers interpretować także jako hiperkatalektyczną formę dymetru chorijambicznego II z nagłosem w postaci metrum spondeicznego i poszerzonym o jedną krótką sylabę na końcu wersu. *Metryka*, s. 40.

⁸⁰ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 490-492; Cabello, *De artis*, nr 116 i 117, s. 106-108; Koster, *Traité*, IV 5, s. 58-59. Tylko u Horacego (I, 7) w wygłosie tetrametru jest albo trochej (jest to forma katalektyczna tetrametru daktylicznego), albo spondej, podobnie u Boecjusza (V, 2). Buchanan genus IV. U Cunradusa czyste daktyle. Czystą postać tetrametru daktylicznego akatalektycznego spotykamy u Boecjusza (I, 3).

⁸¹ Koster, *Traité*, IV, 6, s. 60.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪

Ps. 57.

9. Pentametr elegijny w różnych wariantach⁸²:

— ∪ ∪ — — — — ∪ ∪ — ∪ ∪ ∪ [Ps. 18]

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — — — — ∪ ∪ — ∪ ∪ ∪ [Ps. 51]

Ps. 18, 34, 51, 58, 132, 137, 139.

10. Heksametr daktyliczny w różnych wariantach⁸³, m.in:

— ∪ ∪ — — — — — — — — ∪ ∪ — —

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪

Ps. 2, 8, 10, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 34, 38, 41, 44, 45, 51, 53, 56, 58, 75, 76, 78, 82, 87, 89, 93, 101, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 116, 135, 136, 137, 145, 147.

V. CZYSTE ANAPESTY

1. Tetrametr anapestyczny katalektyczny = trypodia anapestyczna hiperkatalektyczna (według Cunradusa anapestyczny dymetr katalektyczny)⁸⁴.

∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪

— — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪

∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — —

Ps. 47, 86, 98, 99, 108, 116, 117, 127.

2. Pentametr anapestyczny katalektyczny = pentapodia anapestyczna katalektyczna⁸⁵:

∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪

Ps. 149.

⁸² Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 492; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XXVIII, s. 356-360; Cabello, *De artis*, nr 120, s. 110-113; *Metryka*, s. 17-18.

⁸³ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XI, s. 492; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XXVI, s. 331-354; Cabello, *De artis*, nr 124, s. 113-124; *Metryka*, red. M. Dłuska, s. 14-17.

⁸⁴ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XII, s. 494; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XXXIII, s. 403-405; Koster, *Traité*, VII, 11, s. 157-159; Por. Cabello, *De artis*, nr 139, s. 132-133 – u Matrineza trypodia anapestyczna hiperkatalektyczna ma ostatnią sylabę długą, tutaj krótka; *Metryka*, nr 56, s. 36.

⁸⁵ Koster, *Traité*, VII 18 s. 166. Por. dymetr anapestyczny akatalektyczny i katalektyczny: Cabello, *De artis*, nr 141, s. 134-135; *Metryka*, nr 55, s. 35.

VI. JONIKI

1. Trymetr z joników
- a minore*
- akatalektyczny
- ⁸⁶
- :

∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪

∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — —

Ps. 28, 110.

2. Tetrametr z joników
- a minore*
- akatalektyczny
- ⁸⁷
- :

∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — —

Ps. 28.

Jest to dekametrum jońskie Hor. III 12. Tutaj jednak jest nieco inne ułożenie joników w wersach: dwa razy po trzy stopy i jeden raz po cztery stopy, natomiast strofy Horacego składały się z dwóch wersów po cztery joniki *a minore* i jednego wersu złożonego z dwóch joników.

VII. MIARY MIESZANE:⁸⁸

1. Metrum arystofanejskie akatalektyczne logaedyczne (tj. daktyliczno-trocheiczne), współcześnie określane jako dymetr chorijambiczny I katalektyczny (według Cunradusa alcejski dymetr akatalektyczny) (zob. Aristoph.,
- Nubes*
- , w. 565)
- ⁸⁹
- :

— ∪ ∪ — ∪ — ∪

— ∪ ∪ — ∪ — —

Ps. 40, 65, 106, 125.

2. Metrum arystofanejskie hiperkatalektyczne logaedyczne (według Cunradusa trymetr daktyliczny akatalektyczny logaedyczny), współcześnie można go określić jako dymetr chorijambiczny I hiperkatalektyczny
- ⁹⁰
- :

— ∪ ∪ — ∪ — ∪ — —

Ps. 103.

⁸⁶ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XV, s. 504; Cabellio, *De artis*, nr 156, s. 145-146; Koster, *Traité*, IX, 4, s. 203; *Metryka*, nr 94, s. 52.

⁸⁷ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XV, s. 504; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XXXVIII, s. 465-467; Cabellio, *De artis*, nr 158, s. 146-147; Koster, *Traité*, IX 5, s. 204-205.

⁸⁸ Do tej grupy włączyłam te miary eolskie, które nie są czystymi chorijambami, oraz miary logaedyczne, czyli daktyliczno-trocheiczne, które również można interpretować jako mieszane miary chorijambiczne.

⁸⁹ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XVIII, s. 516; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XXX, s. 367; Koster, *Traité*, VIII 3, s. 172-173; *Metryka*, nr 67, s. 41. Cunradus określa to metrum jako dymetr alcejski akatalektyczny, raz jednak określa ów dymetr jako chorijambiczny, można bowiem zaliczyć to metrum zarówno do mieszanych daktyliczno-trocheicznych i do chorijambów, ale jako chorijamb jest to metrum katalektyczne. Scaliger omawia je przy chorijambach.

⁹⁰ Koster, *Traité*, X, 7 [b], s. 218.

tetrametr daktyliczny akatalektyczny logaedyczny⁹⁷:

— ∪ ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — —
 — ∪ ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪

Ps. 96, 107.

10. Wiersz archilochijski większy (według Cunradusa archilochijski heptametrum daktyliczne akatalektyczne)⁹⁸:

— ∪ ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — —

Ps. 37, 68, 118, 144.

VIII. CZYSTE CHORIJAMBY

1. Ferekratej (według Cunradusa trymetrum chorijambiczne katalektyczne)⁹⁹:

— — — ∪ ∪ — —

Ps. 7, 9, 40, 67, 77, 129.

2. Glikonej (według Cunradusa trymetrum chorijambiczne akatalektyczne)¹⁰⁰:

— — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Ps. 5, 7, 9, 17, 25, 26, 48, 50, 60, 69, 71, 75, 80, 92, 103, 110, 121, 123, 129, 142.

3. Wiersz asklepiadejski mniejszy katalektyczny (według Cunradusa antyspatyczny trymetrum katalektyczne)¹⁰¹. Właściwie trymetrum chorijambiczne katalektyczne, czyli wiersz asklepiadejski mniejszy katalektyczny w wersji arystofanejkiej (Aristoph., *Equites*, w. 560)¹⁰² i boecjańskiej (Boeth., *De Cons. Phil.*, lib. I, met. II)¹⁰³:

⁹⁷ Koster, *Traité*, VIII, 4b, s. 174 (Soph. *Philoct.* 827). Metrum mało znane, jest to rodzaj wiersza archilochijskiego, analogiczny charakter ma wiersz archilochijski większy, tylko tu występuje pentametrum, a w wierszu archilochijskim heptametrum, pentametrum krótszy o jedną stopę daktyliczną i jedną trocheiczną.

⁹⁸ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XVII, s. 512; Hermann, *Elementa*, Liber II, Caput XXIX, s. 363-365; Cabello, *De artis*, nr 134, s. 128-129; *Metryka*, nr 112, s. 58-59.

⁹⁹ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XVI, s. 506 oraz XIX, s. 522; Hermann, *Elementa*, Liber III, Caput II, s. 524; Cabello, *De artis*, nr 105, s. 99-100; Koster, *Traité*, X, 17, s. 225-226; *Metryka*, nr 70, s. 43.

¹⁰⁰ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Cap. XVIII, s. 518; Hermann, *Elementa*, Liber III, Cap. II, s. 520-524; Cabello, *De artis*, nr 110, s. 102-104; Koster, *Traité*, X 12, s. 221-222; *Metryka*, nr 69, s. 43.

¹⁰¹ Koster, *Traité*, X, 27a, s. 243 (Aristoph. *Cav.* 560); Cabello, *De artis*, nr 119, s. 108-110; por. Cabello, *De artis*, nr 118, s. 108. U Martinezza wiersz asklepiadejski boecjański, który od zwykłego wiersza asklepiadejskiego mniejszego różni się tym, że po drugim chorijambie jest sylaba długa, a tam są dwie krótkie, lub krótka i długa.

¹⁰² Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XVIII, s. 516; *Metryka*, nr 78, s. 46.

¹⁰³ Cabello, *De artis*, nr 119, s. 108-109.

— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — —

Ps. 72.

4. Wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (według Cunradusa tetrametr chorijambiczny akatalektyczny)¹⁰⁴:

— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Ps. 5, 6, 7, 25, 58, 60, 63, 71, 73, 80, 89, 114.

5. Wiersz asklepiadejski większy katalektyczny. Martinez Cabello nazywa go heksametrem boecjańskim hiperkatalektycznym (według Cunradusa pentametr chorijambiczny katalektyczny albo tetrametr antyspastyyczny katalektyczny)¹⁰⁵:

— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪

Ps. 91.

6. Wiersz asklepiadejski większy akatalektyczny (według Cunradusa pentametr chorijambiczny akatalektyczny)¹⁰⁶.

— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪ —

Ps. 60.

IX. MIARY ZŁOŻONE

1. Boecjański wiersz asklepiadejski [I] (według Cunradusa ferekratejski dymetr chorijambiczny akatalektyczny) złożony z monometru trocheicznego i kolonu reizjańskiego¹⁰⁷.

— ∪ — — — — ∪ ∪ — —

Ps. 42.

2. Boecjański wiersz asklepiadejski [II] (według Cunradusa jest to wers arystofanejcki z monometru, hiperkatalektyczny) złożony z monometru jambicznego i kolonu reizjańskiego, tu ostatnia sylaba kolonu reizjańskiego jest krótka, co jest dopuszczalne¹⁰⁸. Można też interpretować to metrum jako katalektyczną formę jambelegusa – na końcu, za chorijambem, zamiast anapestu lub trybrachu jest spondej. Martinez Cabello uważa to met-

¹⁰⁴ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XVIII, s. 516; Cabello, *De artis*, nr 118, s. 108; Koster, *Traité*, X, 27a, s. 243; *Metryka*, nr 84 s. 47-48.

¹⁰⁵ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Caput XVIII, s. 516; Cabello, *De artis*, nr 130, s. 124-125; Koster, *Traité*, X, 27b, s. 244; *Metryka*, nr 84, s. 47-48.

¹⁰⁶ Scaliger, *Poetices*, Liber II, Cap. XVIII, s. 516; Cabello, *De artis*, nr 131, s. 125; Koster, *Traité*, X 27b, s. 244; *Metryka*, nr 84, s. 47-48.

¹⁰⁷ Cabello, *De artis*, nr 119, s. 109.

¹⁰⁸ O kolonie reizjańskim: *Metryka*, nr 72, s. 44 i nr 107, s. 56, o jambelegusie:, nr 113, s. 59.

rum za swobodną wersję wersu boecjańskiego asklepiadejskiego, gdyż Boecjusz dopuszczał w pierwszej stopie spondej, trochej i jamb, a w drugiej stopie spondej, jamb, daktyl lub trybrach¹⁰⁹:

— — ∪ — — — ∪ — ∪

Ps. 42.

3. Boecjański wers asklepiadejski [III] (według Cunradusa boecjański tetrametr daktyliczny dikatalektyczny¹), złożony z monometru daktylicznego akatalektycznego i kolonu reizjańskiego¹¹⁰:

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — —

Ps. 47.

4. Boecjański wers asklepiadejski [IV] (według Cunradusa boecjański tetrametr daktyliczny dikatalektyczny), złożony z wersu adonijskiego i kolonu reizjańskiego:

— ∪ ∪ — — — — ∪ ∪ — ∪

— ∪ ∪ — — — — ∪ ∪ — —

Ps. 46.

Metrum to można traktować także jako jedenastozgłoskowiec alcejski z nietypowym nagłosem daktylicznym, co potwierdza fakt, że Cunradus te dwa wersy połączył z dziesięciozgłoskowcem alcejskim i dziesięciozgłoskowcem alejskim, tworząc swoistą strofę alcejską.

Jeszcze większe urozmaicenie dawało zastosowanie olbrzymiej liczby układów metrycznych powstałych z łączenia wersów różnej miary (przedstawionych wyżej). Te układy metryczne są nazywane strofami. Cunradus zastosował różne rodzaje strof, które można wyodrębnić na podstawie różnych kryteriów: liczby wersów w strofie, rodzaju wersów i liczby zastosowanych rodzajów wersów. Prawie wszystkie psalmy są u niego w układzie stroficznym od strof dwuwersowych, czyli dystychów i epod (*disticha*), poprzez strofy trzywersowe (*tristicha*), czterowersowe (*tetrasticha*), pięciowersowe (*pentasticha*), sześciowersowe (*sexasticha*). Każda z tych strof podlega dalszemu rozróżnieniu w zależności od liczby zastosowanych miar, są zatem strofy złożone z jednego rodzaju wersów (*monocolos*), z dwóch rodzajów (*dicolos*), z trzech rodzajów (*tricolos*), z czterech rodzajów (*tetracolos*). Więcej typów wersów w obrębie jednego utworu nie używał. Byłoby to bowiem zbyt trudne do czytania, mało melodyczne i za bardzo skomplikowane strukturalnie.

¹⁰⁹ Cabello, *De artis*, nr 119, s. 109.

¹¹⁰ Cabello, *De artis*, nr 119, s. 108-109 (tutaj na końcu tylko spondej).

Cunradus, choć lubował się w kunsztownych formach, nigdy jednak nie dążył do przesady, utwór musiał bowiem tworzyć harmonijną, przejrzystą całość, a do tego celu stosował paralelizm strof i wersów. Z tego powodu zapewne najczęściej jest u niego strof o parzystej liczbie wersów, to jest dystychów i strof czterowersowych. Strofy u Cunradusa odpowiadają przeważnie wersom parafrazowanego psalmu (na ile to było możliwe) i zawierają jakąś zamkniętą myśl, tworzącą zwykle jedno zdanie. Strofa nie jest więc tylko układem graficznym utworu, lecz samodzielną kompozycją określonej formy i treści. Z punktu widzenia współczesnego badacza można byłoby klasyfikować strofy jako dystychy i strofy trzy-, cztero-, pięcio-, sześciowersowe. Ale taki prosty podział powoduje pewne nieścisłości, ponieważ dystychy (dwurodzajowe, które w wielu wypadkach można nazwać epodami), są albo kompozycją strof dwuwersowych [ab]¹¹¹, albo tworzą strofy czterowersowe [abab], niekiedy nawet sześciowersowe [ababab]. Strofy czterowersowe złożone z dwóch dystychów można w zasadzie traktować dwojako (jako dwuwersowe dwurodzajowe lub czterowersowe dwurodzajowe), ale biorąc pod uwagę, że graficznie, formalnie i treściowo tworzą określoną partię utworu dopiero w podwójnym układzie, różnią się od strof dystychicznych, które tworzą zamkniętą całość w dwóch wersach. Cunradus, podobnie jak inni autorzy renesansowi, takie strofy czterowersowe nazywał jednak zawsze dwuwersowymi dwurodzajowymi, mianem natomiast czterowersowych dwurodzajowych określał strofy czterowersowe, w których zastosowano dwa rodzaje miar wierszowych, ale nie w układzie naprzemiennym po dwa wersy, lecz w układach [aaab, aabb, abbb]. Strofy czterowersowe u Cunradusa mogą być również jednorodziejowe [układ aaaa], czterorodziejowe [abcd], ale najczęściej są trzyrodziejowe [układ – abca, aabc, abbc]. Strofy trzywersowe składały się z jednolitych miar wierszowych [układ aaa], trzech różnych rodzajów wersów [układ abc] lub dwóch rodzajów [układ aab, abb]. Strofy pięciowersowe u Cunradusa to dwurodzajowe [aaaab], trzyrodziejowe [aaabc, aaabc], [aabcd]. Strofy sześciowersowe są u niego tylko dwurodzajowe [ababab, aaaaab]. Jak więc widać, już same układy wersów były bardzo różnorodne, autor zastosował w ten sposób mnóstwo kombinacji strof.

Śląski poeta zastosował ogółem 17 miar użytych pojedynczo, 61 układów dystychicznych (w tym strof dwu- i czterowersowych), 39 różnych strof trzywersowych, 27 strof czterowersowych (nie licząc uwzględnionych wyżej

¹¹¹ Litery w nawiasach kwadratowych oznaczają odpowiednio: „a” – pierwszy rodzaj wersu w strofie, „b” – drugi rodzaj wersu w strofie, „c” – trzeci rodzaj wersu w strofie i „d” – czwarty rodzaj wersu w strofie.

dystychów dwurodzajowych naprzemiennych), 4 strofy pięciowersowe i jedną strofę sześciowersową (nie licząc dystychu dwurodzajowego).

UKŁADY METRYCZNE
ZASTOSOWANE PRZEZ CUNRADUSA

I. MIARY WIERSZOWE UŻYTE PRZEZ CUNRADUSA ZASTOSOWANE POJEDYNCZO, tj. stychicznie, jako monocolusy stroficzne:

1. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7)¹¹² w układzie strof czterowersowych: Ps. 1.
2. Jedenastozgłoskowiec saficki (VII, 5) w układzie strof czterowersowych: Ps. 4.
3. Wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4) w układzie strof czterowersowych: Ps. 6.
4. Wers adonijski (IV, 1) w układzie strof dziewięciowersowych: Ps. 15.
5. Jedenastozgłoskowiec alcejski (VII, 7) w układzie dystychicznym: Ps. 49.
6. Dymetr trocheiczny brachikatalektyczny, czyli ityfalik (III, 1), w układzie strof czterowersowych: Ps. 70; w układzie strof sześciowersowych: Ps. 100.
7. Trymetr chorijambiczny katalektyczny, czyli wiersz asklepiadejski mniejszy katalektyczny beocjuszowy (VIII, 3) w układzie strof trzywersowych: Ps. 72.
8. Heksametram daktyliczny (IV, 10) użyty stychicznie, graficznie podzielony na strofy o różnej liczbie wersów: cztero-, trzy- i dwuwersowe: Ps. 78.
9. Dziewięciogłoskowiec alcejski (I, 5) w układzie dystychicznym: Ps. 88.
10. Wiersz asklepiadejski większy katalektyczny (VIII, 5) w układzie strof trzywersowych: Ps. 91.
11. Tetrametr anapestyczny katalektyczny (V, 1) w układzie strof czterowersowych: Ps. 98.
12. Dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2) w układzie strof czterowersowych: Ps. 100.
13. Trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4) w układzie strof czterowersowych: Ps. 122.
14. Glikonej (VIII, 2) w układzie strof czterowersowych: Ps. 123.

---

¹¹² Numery w nawiasach oznaczają numery wersów według przedstawionej wyżej typologii miar wierszowych.

15. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) w układzie strof trzywersowych: Ps. 130.
16. Dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) w układzie strof czterowersowych: Ps. 133.
17. Dymetr jambiczny katalektyczny, czyli anakreontyk jambiczny (I, 3) w układzie strof czterowersowych: Ps. 150.

II. DYSTYCHY W STROFACH DWU- I CZTEROWERSOWYCH:

1. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + jedenastozgłoskowiec alcejski (VII, 7), w układzie strof sześciowersowych i jednej czterowersowej: Ps. 8.
2. Dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + anakreontyk jambiczny (I, 3), w układzie strof czterowersowych: Ps. 12.
3. Dymetr trocheiczny akatalektyczny (III, 3) + trymetr trocheiczny katalektyczny (III, 4), w układzie strof czterowersowych: Ps. 13.
4. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + pentametr elegijny (IV, 9), w układzie dystychicznym: Ps. 18.
5. Trymetr jambiczny hiperkatalektyczny (I, 8) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4), w układzie strof czterowersowych: Ps. 20.
6. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + anakreontyk jambiczny (I, 3), w układzie strof czterowersowych: Ps. 21.
7. Dymetr trocheiczny katalektyczny czyli lekition (III, 2) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4), w układzie strof czterowersowych: Ps. 23.
8. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7), w układzie dystychicznym: Ps. 24, 101.
9. Glikonej (VIII, 2) + wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4) = strofa asklepiadejsko-glikonejska III: Ps. 25.
10. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 27.
11. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + heksametr daktyliczny (IV, 10): Ps. 29.
12. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4), w układzie strof czterowersowych: Ps. 32.
13. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 36.
14. Archilochijski heptametr daktyliczny akatalektyczny, czyli wiersz archilochijski większy (VII, 10) + trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6) = strofa archilochijska III, w układzie dystychicznym: Ps. 37.

15. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + dymetrem jambicznym akatalektycznym (I, 4): Ps. 38.
16. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6): Ps. 39.
17. Dziewięciozgłoskowiec alcejski (I, 5) + heksametram daktylicznym (IV, 10): Ps. 41.
18. Boecjański wiersz asklepiadejski [I] z nagłosem trocheicznym (IX, 1) + boecjański wiersz asklepiadejski [II] z nagłosem jambicznym (IX, 2): Ps. 42.
19. Tetrametram trocheicznym brachikatalektycznym (III, 5) + dymetram trocheicznym katalektycznym (III, 2): Ps. 43.
20. Boecjański wiersz asklepiadejski [III] (IX, 3) + tetrametram anapestycznym katalektycznym (V, 1): Ps. 47.
21. Glikonej (VIII, 2) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4), w układzie strof czterowersowych: Ps. 50.
22. Dystych elegijny = heksametram daktylicznym (IV, 10): + pentametram elegijnym (IV, 9): Ps. 51.
23. Dziewięciozgłoskowiec alcejski, czyli dymetram jambicznym hiperkatalektycznym (I, 5) + trymetram jambicznym akatalektycznym (I, 7): Ps. 52.
24. Dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4) + trocheicznym dymetram katalektycznym (III, 2): Ps. 54.
25. Pentapodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 8) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4): Ps. 57.
26. Wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektycznym (VIII, 4) + pentametram elegijnym (IV, 9): Ps. 58.
27. Dziewięciozgłoskowiec alcejski (I, 5) + dymetram trocheicznym katalektycznym (III, 2): Ps. 61.
28. Trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4) + wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektycznym (VIII, 4): Ps. 63.
29. Metrum arystofanejskie (VII, 1) + jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6): Ps. 65.
30. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4): Ps. 66.
31. Dymetram trocheicznym akatalektycznym (III, 3) + ferekratej (VIII, 1): Ps. 67.
32. Heptametram daktylicznym akatalektycznym, czyli wierszem archilochijskim większym (VII, 10) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4): Ps. 68.
33. Wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektycznym (VIII, 4) + glikonej (VIII, 2) w układzie dystychicznym: Ps. 71.

34. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + glikonej (VIII, 2): Ps. 75.
35. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + dymetram trocheicznym katalektycznym (III, 2): Ps. 82.
36. Jedenastozgłoskowiec saficki (VII, 5) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4): Ps. 84.
37. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3) w układzie dystychicznym = strofa archilochijska II: Ps. 87.
38. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4): Ps. 89.
39. Jedenastozgłoskowiec saficki (VII, 5) + glikonej (VIII, 2) w układzie strof czterowersowych: Ps. 92.
40. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + dymetram daktylicznym akatalektycznym (IV, 7) w układzie strof czterowersowych: Ps. 93.
41. Dymetram jambicznym hiperkatalektycznym, czyli dziewięciozgłoskowiec alcejski (I, 5) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4): Ps. 95.
42. Pentapodia daktyliczna logaedyczna (VII, 9) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4) w układzie strof czterowersowych: Ps. 96.
43. Anakreontyk jambiczny (I, 3) + tetrametram anapestycznym katalektycznym (V, 1): Ps. 99.
44. Dymetram chorijambicznym I hiperkatalektycznym (VII, 2) + glikonej (VIII, 2): Ps. 103.
45. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + pentapodia daktyliczna logaedyczna (VII, 9) w układzie strof czterowersowych: Ps. 107.
46. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + tetrametram anapestycznym katalektycznym (V, 1): Ps. 108.
47. Trymetram trocheicznym katalektycznym (III, 4) + dymetram trocheicznym katalektycznym (III, 2): Ps. 109.
48. Trymetram z joników *a minore* akatalektycznym (VI, 1) + glikonej (VIII, 2): Ps. 110.
49. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6): Ps. 111.
50. Wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4) + dymetram jambicznym akatalektycznym (I, 4) w układzie dystychicznym: Ps. 114.
51. Dymetram daktylicznym akatalektycznym (IV, 7) + tetrametram anapestycznym katalektycznym (V, 1): Ps. 117.
52. Dymetram trocheicznym akatalektycznym (III, 3) + dymetram trocheicznym katalektycznym (III, 2): Ps. 119.

53. Dymetr trocheiczny akatalektyczny (III, 3) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 124.
54. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + metrum arystofanejskie (VII, 1): Ps. 125.
55. Jedenastozgłoskowiec saficki (VII, 5) + pentametr elegijny (IV, 9): Ps. 132.
56. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + pentametr elegijny (IV, 9): Ps. 139.
57. Trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 140.
58. Trymetr jambiczny hiperkatalektyczny (I, 8) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7): Ps. 141.
59. Glikonej (VIII, 2) + jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6): Ps. 142.
60. Heptametr daktyliczny, czyli wiersz archilochijski większy (VII, 10) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7): Ps. 144.
61. Dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2) + trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6) w układzie dystychicznym = strofa hipponaktejska: Ps. 146.

III. STROFY TRZYWERSOWE:

1. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7): Ps. 2.
2. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2) + wers adonijski (IV, 1): Ps. 10.
3. Dymetr daktyliczny akatalektyczny (IV, 7) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + wers adonijski (IV, 1): Ps. 14.
4. 2× dziewięciozgłoskowiec alcejski (I, 5) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 16.
5. 2× jedenastozgłoskowiec saficki (VII, 5) + glikonej (VIII, 2): Ps. 17.
6. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 19.
7. 2× trymetr z joników *a minore* akatalektyczny (VI, 1) + tetrametr z joników *a minore* akatalektyczny (VI, 2) = dekametr joński: Ps. 28.
8. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + heksametr daktyliczny (IV, 10) + trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3): Ps. 31.
9. Heksametr daktyliczny + dipodia daktyliczna hiperkatalektyczna (IV, 2) + trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6): Ps. 33.

10. Dystych elegijny (IV, 10 + IV, 9) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7): Ps. 34.
11. Dymetr trocheiczny akatalektyczny (III, 3) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 35.
12. 2× heksametr daktyliczny (IV, 10) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7): Ps. 44.
13. Glikonej (VIII, 2) + anakreontyk jambiczny (I, 3) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 48.
14. Trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4) + heksametr daktyliczny (IV, 10) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 53.
15. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 56.
16. Glikonej (VIII, 2) + wers asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4) + wers asklepiadejski większy akatalektyczny (VIII, 6): Ps. 60.
17. 2× dymetr trocheiczny akatalektyczny (III, 3) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 62.
18. Wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4) + 2× dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 73.
19. Jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7): Ps. 74.
20. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3): Ps. 76.
21. Wiersz asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4) + 2× glikonej (VIII, 2): Ps. 80.
22. 2× dymetr trocheiczny akatalektyczny (III, 3) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 81.
23. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 83.
24. Dymetr daktyliczny katalektyczny (IV, 6) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + tetrametr anapestyczny katalektyczny (V, 1): Ps. 86.
25. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + heksametr galijambiczny katalektyczny (II, 1) + trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6): Ps. 104.
26. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + metrum arystofanejskie (VII, 1) + trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7): Ps. 106.
27. Trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4) + jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 113.
28. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + tetrametr anapestyczny katalektyczny (V, 1): Ps. 116.

29. Wiersz archilochijski większy (VII, 10) + 2× anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 118.
30. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + wers adonijski (IV, 1) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 120.
31. Glikonej (VIII, 2) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6): Ps. 121.
32. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + tetrametr anapestyczny katalektyczny (V, 1): Ps. 127.
33. 2× anakreontyk jambiczny (I, 3) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 134.
34. Trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + heksametr daktyliczny (IV, 10): Ps. 135.
35. Heksametr daktyliczny (IV, 10) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 136.
36. Dystych elegijny (IV, 10 + IV, 9) + wers adonijski (IV, 1): Ps. 137.
37. Trypodia daktyliczna katalektyczna (IV, 3) + trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4) + heksametr daktyliczny (IV, 10): Ps. 145.
38. 2× jedenastozgłoskowiec alcejski (VII, 7) + monometr jambiczny akatalektyczny (I, 1): Ps. 148.
39. Pentametr anapestyczny katalektyczny (V, 2) + trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 149.

IV. STROFY CZTEROWERSOWE:

1. 2× dziewięciozgłoskowiec alcejski (I, 5) + 2× anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 3.
2. 3× wers asklepiadejski mniejszy akatalektyczny (VIII, 4) + glikonej (VIII, 2) = strofa asklepiadejsko-glikonejska I: Ps. 5.
3. 2× wiersz asklepiadejski mniejszy (VIII, 4) + ferekratej (VIII, 1) + glikonej (VIII, 2) = strofa asklepiadejsko-glikonejska II: Ps. 7.
4. 3× glikonej (VIII, 2) + ferekratej (VIII, 1): Ps. 9.
5. 2× jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + dziewięciozgłoskowiec falecejski, czyli metrum Hipponacteum (VII, 3) + trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4): Ps. 11.
6. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + 3× dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 22.
7. 2× jedenastozgłoskowiec alcejski (VII, 7) + dymetr daktyliczny katalektyczny (IV, 6) + glikonej (VIII, 2): Ps. 26.

8. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + dymetrem jambicznym akatalektycznym (I, 4) + trypodiami daktylicznymi katalektycznymi (IV, 3) + wers adonijski (IV, 1): Ps. 45.
9. 2× beocjański wiersz asklepiadejski [IV] (IX, 4) = równy jedenastozgłoskowcowi alcejskiemu + dziewięciozgłoskowiec alcejski (I, 3) + dziesięciozgłoskowiec alcejski (VII, 4) = strofa alcejska: Ps. 46.
10. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + 2× dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + trocheiczny dymetr katalektyczny (III, 2): Ps. 55.
11. 3× dziewięciozgłoskowiec alcejski, czyli dymetr jambiczny hiperkatalektyczny (I, 5) + anakreontyk jambiczny, czyli dymetr jambiczny katalektyczny (I, 3): Ps. 59.
12. Anakreontyk jambiczny (I, 3) + jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + dziewięciozgłoskowiec alcejski, czyli dymetr jambiczny hiperkatalektyczny (I, 5) + monometr jambiczny hiperkatalektyczny (I, 2): Ps. 64.
13. 2× glikonej (VIII, 2) + 2× dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 69.
14. 2× dziesięciozgłoskowiec alcejski (VII, 4) + trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4) + ferekratej (VIII, 1): Ps. 77.
15. 3× trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4): Ps. 79.
16. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 85.
17. Trymetr jambiczny katalektyczny (I, 6) + 2× jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 90.
18. Jedenastozgłoskowiec alcejski daktyliczny akatalektyczny (VII, 7) + 2× dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + wers adonijski (IV, 1): Ps. 94.
19. 3× jedenastozgłoskowiec saficki (VII, 5) + wers adonijski (IV, 1) = strofa saficka: Ps. 102.
20. 2× heksametr daktyliczny (IV, 10) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 105.
21. Trymetr jambiczny akatalektyczny (I, 7) + anakreontyk jambiczny (I, 3) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 112.
22. 2× jedenastozgłoskowiec falecejski (VII, 6) + 2× anakreontyk jambiczny (I, 3): Ps. 115.
23. Dymetr jambiczny hiperkatalektyczny (I, 5) + 2× dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 128.

24. 2× anakreontyk jambiczny (I, 3) + 2 dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 131.
25. Tetrapodia daktyliczna katalektyczna logaedyczna (VII, 8) + trypodia daktyliczna akatalektyczna (IV, 4) + dymetr jambiczny akatalektyczny (I, 4) + wers adonijski (IV, 1): Ps. 138.
26. 2× jedenastozgłoskowiec alcejski (VII, 7) + dziewięciozgłoskowiec alcejski (I, 5) + dziesięciozgłoskowiec alcejski (VII, 4) = strofa alcejska: Ps. 143.
27. Heksametram daktylicznym (IV, 10) + 3× dymetrem jambicznym akatalektycznym (I, 4): Ps. 147.

V. STROFY PIĘCIOWERSOWE:

1. 2× anakreontyk jambiczny (I, 3) + dziesięciozgłoskowiec alcejski (VII, 4) + monometr jambiczny hiperkatalektyczny (I, 2) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 30.
2. 3× anakreontyk jambiczny (I, 3) + metrum arystofanejskie (VII, 1) + ferekratej (VIII, 1): Ps. 40.
3. 4× anakreontyk jambiczny (I, 3) + monometr jambiczny akatalektyczny (I, 1): Ps. 97.
4. 4× glikonej (VIII, 2) + ferekratej (VIII, 1): Ps. 129.

VI. STROFA SZEŚCIOWERSOWA:

1. 5× anakreontyk jambiczny (I, 3) + dymetr trocheiczny katalektyczny (III, 2): Ps. 126.

Prezentowany tutaj przegląd wersów i strof Cunradusa został przedstawiony według współczesnych klasyfikacji naukowych, ale także z uwzględnieniem pojęć stosowanych w metryce klasycznej i renesansowej. Dla współczesnego odbiorcy pewną trudność nastręczyć mogłoby bowiem używanie tylko renesansowej terminologii. Czasami jest ona nie tylko różna, od tej, jaka obecnie obowiązuje w publikacjach naukowych, ale nawet niespójna i niejednolita sama w sobie. Dla niektórych miar wierszowych używano bowiem różnych terminów nadając im różną interpretację metryczną. Nie inaczej było u Cunradusa (podobnie zresztą jak i u George'a Buchanana i Teodora Bezy), każdy bowiem uczony poeta chciał zapewne, poprzez sto-

sowanie różnych terminów, podkreślić swą znajomość metrycznych drobiazków i subtelności. Niewątpliwie rozmiar tego literackiego przedsięwzięcia musiał wzbudzać podziw nad znajomością prawideł metryki i umiejętnością praktycznego jej zastosowania, tym bardziej, że w tym wypadku eksperymenty metryczne nie przyniosły szkody warstwie językowej, jak i poprawności merytorycznej przeróbki. To bardzo dużo, zważywszy, że oryginał to poezja trudna do wyrażenia i interpretacji, której każda, nawet najlepsza próba tłumaczenia i parafrazowania w pełni oddać nie zdoła. Ale wydaje się, że parafraza psalterza Cunradusa spawdziła się w tej roli, jaką według założenia autora miała spełnić, a mianowicie okazać się dziełem wirtuozerii metrycznej przeznaczonym dla celów edukacyjnych.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA Z XVI, XVII I XVIII WIEKU:

- B e r s m a n u s Gregorius: Psalmorum Davidis LXII. Paraphrasis poetica vario carminum genere, Servestae: typis Bonaventurae Fabri 1594.
- B e z a Theodorus: Psalmorum Davidis et aliorum prophetarum libri quinque. Argumentis et Latina Paraphrasi illustrati, ac etiam vario carminum genere latine expressi, Genevae: [Eustache Vignon], 1579.
- B o c a t i u s Ioannes: Psalmi CIII. Hebdomelodia, w: Opera quae extant omnia poetica, ed. Franciscus Csonka, t. 2, Budapest: Akad. K., 1990, s. 803-817.
- B o n a d u s Franciscus: Eximi prophetarum antistitis regia Davidis oracula... ad Psalmorum seriem centum quinquaginta numeris poeticis exarata, Parisiis: excudebat C. Wechelus, 1531.
- B u c h a n a n u s S c o t u s Georgius: Psalmorum Davidis paraphrasis poetica, nunc primum edita, autore Georgio Buchanano Scoto, poetarum nostri saeculi facile principe: Eiusdem Davidis Psalmi aliquot a Theodorum Bezam Vezelium versi; Psalmi aliquot in versus Graecos nuper a diversis translati, s. l., apud Henricum Stephanum et eius fratrem Robertum Stephanum, s. d.
- B u c h a n a n George: Poetic Paraphrase of the Psalms of David, edited, translated and provided with introduction and commentary by Roger P. H. Green, Genève 2011.
- C a l a g i u s Andreas: Prima Psalterii Davidici decas, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1607; Secunda Psalterii Davidici decas, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1607; Tertia Psalterii Davidici decas, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1607; Quarta Psalterii Davidici decas, Vratislaviae: ex officina typographica G. Baumani 1608; Quinta Psalterii Davidici decas, Vratislaviae: ex officina typographica G. Baumani 1608; Sexta Psalterii Davidici decas, Vratislaviae: ex officina typographica Georgii Baumani 1609.
- C u n r a d u s Caspar: Prima Psalmodiae Davidicae decas vario carminum genere reddita..., Francofurti ad Oderam: typis Andreae Eichorn 1602; Secunda ... decas..., Francofurti ad Oderam: typis Voltzianis 1603; Quarta ... decas., Francofurti Marchionum: typis Sciurinis [1603]; Quinta.. decas..., Francofurti ad Oderam: typis Voltzianis 1604; Sexta... decas...,

- Francofurti: typis Sciurinis 1604; Septima ... decas..., Francofurti: typis Sciurinis 1604; Octava ... decas..., Lignici: typis Sartorianis 1604; Nona ... decas..., Lignicii: typis Nicolai Sartorii 1604; Decima ... decas ..., Lignicii: typis Nicolai Sartorii 1605; Undecima ... decas..., Lignicii: typis Nicolai Sartorii [1605]; Duodecima ... decas..., Lignicii: typis Nicolai Sartorii [1605?]; Decima tertia ... decas, vario..., Lignicii: typis Sartorianis 1606; Decima quarta ... decas, Lignicii: typis Sartorianis, 1606; Ultima Psalmodiae Davidicae decas..., Lignicii: typis Sartorianis 1606.
- Cunradus Caspar: Psalmodiae Davidicae metaphrasis poetica, in qua singuli Psalmi singulari carminis genere sine omni elisione evolvuntur, Olsnae Silesiorum: Praelo Bössemesseriano 1607.
- Eobanus Hessus Helius: Psalterium Davidis carmine redditum, Marpurgi: ex officina Eucharrii Cervicorni Agrippinatis 1537.
- Fabricius Ioannes Albertus: Votum Davidicum, Hamburgi: sumtu viduae Felgineriae 1729.
- Flaminus Marcus Antonius: In librum Psalmodiarum brevis expositio.... Adiectae sunt in studiosorum usum eiusdem auctoris in triginta Psalmos paraphrases versibus scriptae, Parisiis: Jacques Dupuys 1547.
- Fritscius Ioannes: Psalterium Davidis et aliorum sanctorum prophetarum centenis generibus carminum expressum, Lipsiae: apud Grossium 1602. Wcześniejsze wydanie: Budissinae 1593.
- Fuschius Ioannes Christophorus: Paraphrasis in omnes psalmos Davidis vario carminum genere, Smalcaldae: Schmuck 1579.
- Ganeius Ioannes: Psalmi Davidici septuaginta quinque in lyricos versus, servata Ecclesiasticae versionis veritate et Hebraeorum varietate redacti, Lutetiae Parisiorum: per Nicolaum Divitem 1547.
- Hassaeus Marcus: Psalmodiarum Davidis sapphico carmine conversio, Rostock: apud Albertum, 1602. Heksametrem: Lipsiae: apud Ioh. Rosam 1605.
- Latomus Iacobus: Psalmodiarum Davidis centum in carmen conversio. His accenserunt duodecim vario carminum genere redditi per Petrum Nannium, Antverpiae: ex officina Christophori Plantini 1572.
- Leemannus Rodolphus: Psalterii paraphrasis poetica perpetuis hendecasyllabis reddita, Tiguri: apud Christophorum Froschouerum 1580.
- Maiores Ioannes: Paraphrasis in Psalmos Davidis heroicis versibus expressa, Vitebergae: excusum typis Cratonianis 1577.
- Paschasius F. a Joanne Evangelistae de Monte Carmelo: Poesis artificiosa, Herbipoli: Johann P. Zubrodt 1668.
- Scaliger Iulius Caesar: Poetices libri septem, Lyon: apud Antonium Vincentium 1561; reprint: Stuttgart-Bad Cannstatt: F. Frommann 1964; Najnowsze wydanie krytyczne: Iulius Caesar Scaliger, Poetices libri septem. Sieben Bücher über die Dichtkunst, herausgegeben, übersetzt, eingeleitet und erläutert von Luc Deitz, Band I-V oraz indeks, Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog 1994-2004.
- Spangenbergus Ioannes: Psalterium carmine elegiaco redditum, Magdeburgae: ex officina Michaeli Lottheri 1544.
- Stigellius Ioannes: Psalmus LXVIII Exsurgat Deus latino carmine redditus, Vitebergae: apud Nicolaum Schirlentz 1538.
- Widibramus Fridericus: Psalterium integrum carmine redditum ... Cum unius atque alterius Psalmi Paraphrasi, Argentorati: excudebat Theodosius Rihelius, impensis Samuelis Seelfisch, 1579.

OPRACOWANIA WSPÓŁCZESNE

- C a b e l l o Gregorius Martinez CMF: De artis poeticae latinae principiis libri tres. Liber I, De metrica latina, Matriti: Edit. Coculsa 1945.
- D u n n Catherine M.: Scaliger and Metrical Theory, w: Acta Conventus Neo-Latini Amstelodamensis, ed. P. Tuynman, München: Fink 1979, s. 352-357.
- H e r m a n n Godofredus: Elementa doctrinae metricae, Lipsiae: Fleischerus 1816.
- G r e e n Roger P.H.: George Buchanan's Psalm Paraphrases: Matters of Metre, w: Acta Conventus Neo-Latini Sanctandreami (Fifth international Congress of Neo-Latin Studies, ed. I.D. Mc Farlane, Binghamton, New York 1986, s. 51-60.
- K o s t e r W.J.W.: Traité de Métrique Grecque suivi d'un Précis de Métrique Latine, Leyde: A.W. Sijthoff 1953.
- Metryka grecka i łacińska, red. M. Dłuska, W. Strzelecki, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1959.
- M i c h a ł o w s k a T.: Staropolska teoria genologiczna, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1974.
- M o d l i ń s k a - P i e k a r z A.: Votum Davidicum, Poetyckie parafrazy psalmów w języku łacińskim w XVI i XVII wieku, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2009.

VARIETY OF METRES IN THE PSALM PARAPHRASE
OF CASPAR CUNRADUS

S u m m a r y

The author discussed the matter of metre of the Psalm Paraphrase of Caspar Cunradus (1571-1633) from Vratislavia, who belongs to the most popular and highly regarded exponents of Silesian humanist at the turn of the 16th and 17th centuries. Cunradus' Psalter is a good example of the metrical variety of poetry, which is characterized by using many different metrical measures in the one work. Cunradus used in his Psalter 48 kinds of verses composed in 149 various metrically strophes. His metrical fancies we direct at variety of iambic metres, most frequent are: iambic dimeter catalectic, acatalectic and hipercatalectic. Iambic trimeter also is used by him very often, in a version catalectic, acatalectic and even hipercatalectic. From trochaic measures very frequent are trochaic dimeter catalectic and acatalectic, rare is trochaic trimeter catalectic. From dactylic measures he chooses eagerly Adonian verse, dactylic tripod catalectic (hemiepes) and acatalectic, dimeter catalectic and acatalectic, pentapody (or Greek pantameter), hexameter, rarely elegiac pentameter. Very popular are also Aeolic measures like Sapphic, Alcaic and Phalaecean hendecasyllable. The most often used are pure choriamb, especially glyconic, pherecratean, minor and greater Asclepiad verse. Cunradus also applies mixed dactylic and trochaic metres, named logaedic metres, for example an Aristophan metre, dactylic logaedic pentameter and heptameter, named Archilochian verse and greater Archilochian verse, rarely uses anapests and measures from *a minore* ionics and galliambic hexameter. Even bigger variety was created thanks to huge number and kinds of metrical orders, which were created from connecting different kinds of mentioned verses and composing them into strophes. He divided strophes according to number of lines in the stanza: two-line strophes (or distichs), three-line strophes (tristichs), four-line strophes (tetrastichs), five-line strophes (pentastichs) and six-line strophes (sexastichs). Each of them come under further distinction according to number of used measures in the strophe: the strophe consisted of one kind of metre (monocolos), the strophe consisted of two kind of metre (dicolos), the strophe consisted of three kind of metre (tricolos), the strophe consisted of four kind of metre (tetracolos). Silesian poet created in this way many new metrical

combinations. Only several times on a hundred and fifty Psalms he repeated the same metrical system. Undoubtedly the size of this literary enterprise and his scale must be admired. His Psalm Paraphrase was geared towards a display of erudite skills and a great knowledge of a Latin metrics and a prosody.

Summarized by Angelika Modlińska-Piekarz

Słowa kluczowe: Caspar Cunradus, poeta śląski, Psalterz, parafraza psalmów, poezja biblijna, poezja kunsztowna, miary wierszowe, metrum, metryka.

Key words: Caspar Cunradus, Silesian poet, Psalter, Psalm paraphrase, biblical poetry, artistic poetry, metrical measures, metre, metrics.